

HÁLÁLÓ BESZÉD

A'

TUDOMANYOKNAK

FELSÉGES

MARIA THERESIA'

KIRÁLYI

KEGYES GONDVISELÉSE

ÁLTAL

BUDÁN

FEL-ÁLLITOTT LAKÓ-HELLYŐKBE

VALÓ

BÉ-IKTATÁSOK' ÖRVENDETES NAPJÁRA

Irta

NAGY-AJTAI

CSEREY LŐRINCZ.

BÉCSBEN,

NEMES TRATTNER JÁNOS TAMÁS BETÜIVEL.

1777.

Ha nagy , a' mint valójában
nagy is , a' Mindenható-
nak az a' Kegyeisége, mellyet a'
Nemzetekre, fohászoktól meg-

A 2

hat-

hatódván , azért akar terjeszteni ,
hogy állapottyok a' jó szerencfé-
nek , az igaz Dicsőségnek felsőbbfé-
gére emelődheffék , Nem illyetén
fő ajándékja e? mikor olly királyo-
kot ad , kik Méltóságokhoz illő
erkölcsökkel tették érdemesekké
magokat az Uralkodásra ; kiket,
születéftől fogva arra szánt, hogy
a' Világot jó hirökkel el-töltsék , a'
Nemzeteket örvendezteffék , bol-
dogítsák. 's nem láttyuk e ezen
meg - bôcfülhetetlen ajándéknak re-
ánk való ki-öntôdését? Nem lát-
tyuk e a' Mennyei előre látásnak
Munkáját , melly illyen arany üdök-
re tisztította hoszszafon tartó firal-
mas homályinkot , meg - áldván Ki-
rályin-

rályinknak szent Székét **MARIA THERESIAVAL**, kit véle szűletett nagy erkölcsői Országglásának kezdetétől fogva Európa' csudálkozásának, Világ' tiszteletének tárgyává tettek; a' ki minden Királyi nehéz Hivatalok' bétellyesítésével, fáradhatatlan szorgalmatoskodásával megszűzte terjedő Birodalmának állapotját a' szép békefégnék arany-tollába ültetvén, bátorfágos meg-maradásnak Kősziklájára fészkesítvén, méltóvá lett, hogy még most ki-választott dicférettel Népei' édes **ANNYANAK** nevezteffék.

Nagyok, nem - is - férhetnek szám alá azok a' jótétemények, mel-

lyek ennek a' NagyKIRALYNE-
nak kegyefségéből , mint valami
ki-nem-fogyható bő forrásból ter-
jedtek Nemzetúnkra ; de kívánta
tetőzni ezeket is ollyannal egyel,
melly hathatóffágával, és jövendő
űdőköt is fzerencsűltető erejével
a' többit fellyül haladná; ugymint
az Ő Gondvifelésének dicűfűleges
bizonyfűgával, a' Tudományok-
nak Buda Várafűba , Orsfűgunk'
sfűvébe lett bé - helyűsfűtetésével.
Hozzánk való fzeretetésének ez a'
leg nagyobb jele , mellyel ugyan
ezt a' régi Magyar Királyok' lakó
Hellyét fel-űjítván , nem cfűk ne-
vezeteffűbbé, hanem olly kút fűvé
is tette, a' honnét mind testi, mind
lel-

lelki vígasztalások áradoznának
szüntelen édes Hazánkra.

De minémü képzelődések? minémü akadályok fordulnak-elő mindigárt kezdetén beszédemnek? ha ezt a' fő Várást, Országunk' Székes-Hellyét tekintem, elmémbe tűnnek, a' régi Magyar Nagyfágnak diczfőleges ki-terjedési, 's látom mái Napon azoknak fel-újulását; midőn pedig e' mellett MARIA THERESIANAK Nevét említem, látom őtöt egész Felsőfében, látom Méltóságának fényességét; látom elégtelenfégemet ezeknek csak ki-mondására is; mert olly nagyok munkái, olly szépek cselekedeti, hogy mikor azoknak le-írását hagy-

juk is magunk után, tarthatunk, ne talám a' következendő nyomnak álmélkodása valami hizelkedő indúlat' költeményének álítsa lenni: bizonyára függőben tartják az ényelvemet is, minémű szókkal élyek, hogy Hazámnak háládatos fágát, érzékenységét, öröcmét, győzedelmét le-irhassam! de tudván, hogy Ó a' jó indúlatot, a' jó szívét nézi, bátorfágra újúlok kegyeffégetől annyiba, hogy, ha nem úgy is, a' mint illenék, leg alább, a' mint tudhatom, Magyar - Ország' mostani örómének, mostani háláadó kézfégének nagy voltát ez előtt a' Nagy Fejedelem Afzfzony előtt ki-befzéllyem.

Al-

Almélkodva csudálta a' régi Világ Romának győzedelmit, 's azon emberi cselekedetek közzé helyhezette, mellyekben a' Méltófágnak, a' Dicfőfégnak fényesége tovább, nagy volta miatt, nem-mehetett. Ott vitettek a' győzedelemnek jelei, egész Országoknak Kincsei, Drágafági; ott hurczoltattak a' győzedelmes Hadi Vezér' fzekere mellet a' meg-hódoltatott Tartományoknak lánczra szorúlt szerencsétlen Fejedelmi; De mikvóltak ezek? nem egy, mások' romlásán hizó búfzke dagálynak erőszakos áldozati e? meg-maradott e ezek mellet Roma a' Világ' Urafágában? szerét tette e boldogfágá-

nak? Nem: győzedelminek fokafágával irigyi', ellenfégi' számat addig nevelte, míg azoktól, 's tulajdon Nagyfágának terhétől is le-nyomattatván, több illy nagy Birodalmaknak mennél kőzönfégefesebb, annál keservefesebb szerencsétlensége alá jutott.

Mit mondgyak itt rólad Nemes Magyar - Ország? Nagyok voltak a' Te őrvendezésid is, midőn melletted emberkedő fiaid' villogó fegyvere után Dicfőfégednek, Hátáridnak terjedését szemlélted; midőn ellenfégid' vérében Dicfőfég' halmaihoz ufzkáló Vitézidnek diadalmi koszorukot osztottál; fényesebbek is voltak illyetén győzedelmid

mid emezekénél , midón ellened egybe eskütt Napkeletnek hatalmát, erejét annyifor meg-lánczolván, a' Keresztyénfégnek vígadozó Szavai közöt üttél győzedelmi Tiffégednek Szekerébe; távoztak ettől a' kevélykedéfnék hafzontalan tapfoláfi, főt akkor is, midón legigazabb nével Keresztyénfég' Órallójának, Oltalmazójának, győzhetetlen Várának neveztevel, nem hogy fel-fúvalkodtál volna, hanem inkább újra kőszórútted fegyveredet, 's ugy bizonyítottad, ugy tápláltad annak élén szívédnek ISTENEDhez , és a' Keresztyén Hithez való buzgóágát.

De vallyon elégfégefek voltak e Hazánk' állandóságára ezen fényes győzedelmek? alkalmazatosok voltak e olly diczfőféges ki-menetelű hadakozások állandó boldogságának megszerzésére? Oh melly fok ezer vitéz fiai lettek a' fene pogány, 's több ellenfégeknek méltatlan áldozatává! mint pufztúltak termékeny szép Tartományi! azok a' Tartományok, mellyekben Európa a' bőkezű Természetnek annyi egybe gyűjtött drága ajándékot irigyelve csudállya; hányszor szorongatták Népünköt a' Vérontásoknak kegyetlen származási, éhségnek, dögnek, tűznek emészto harapozási! Nem-lehetett, hogy az ilyen követ-

vetkezések akármi szép győzedelmünknek is édeffégét meg-ne-keferítsék.

Lehete tehát hajdoni győzedelmidet ahoz hasonlítanod, mellynek örömét mái napon tartod? Nem lehet: mert üzöbe vetted a' tudatlanfágot, hogy el-tapodd, és minden helyet, a' hol eddig félszke volt, vagy lappangott, Tudományok'örökfégévé tégy, 's azok virágiból kôfs ezután kofzorukot győzedelmes fejedre. Győzedelmeskedel e' szerént egy olly félelmes ellenfégen, a' ki a' többinél nyakafabb, és minden eddig elé reád tőrekedő ellenfégidnek ártalmit fellyül multa kártékonyfágával: ez

az a' győzelem, mellynél fe fzeb-
 bet, fe hafznoffabbat, fe dicsőfége-
 febbet nem-gondolhatunk ; ez az
 a' győzelem, mellynek el-nyeré-
 fére az egész emberi okoffágnak
 kellett egybe-ütött erővel fel-fegy-
 verkezni ; ez az a' győzelem,
 mellyet fe Nagy Sándornak, fe Ju-
 lius Császárnak, fe több, világot
 rettentő Vitézeknek nem-engedtek
 a' Mennyei végezések ; MARIA
 THERESIÁT akartak támasztani
 annak meg-fszerzésére.

Mi történhetett volna tehát né-
 ked Nemes Magyar-Ország! örven-
 deteseb dolog? mint, mikor láthatfz
 egy ilyen nagy érdemű győ-
 zedelmet, mellynek dicsőségére

MA-

MARIA THERESIA' kegyességének vezérlése juttatott; mikor a' Tudományokat, azokat a' Birodalmak' állandóságára el-kerülhetetlen szükségű eszközököt hofzfzas számkivetésfőkből visszfa hozván, ott rendelte fő lako-Hellyököt, a' hol csak nem omló félben valának már a' régi Magyar Dicfőségnek halmai, dőledező maradéki.

Ugy akart ez a' bölcsFejedelem Afzfzony, hogy a' honnét valaha mezfzfzére uralkodtak, parancsoltak Királyid, ugyan abból, a' Szentfégnek, és Igasságnak Székéből, mint egy új boldogulásodnak kútfejéből terjefzkedgyenek most minden féle Tudományok; hajlott szíve hofz-

fzas

szas foházkodáfidhoz, mellyekkel fokszor jelentted, hogy ott kívánád őtöt tisztelni, ott akarnád Fejedelmi erkölcsseit csudálni, a' honét a' Keresztyénfég' jóvára, 's a' Te meg-maradásodra is vígyáztak előtte való Királyidnak szemei.

Ihol tellyefíti kívánfágodot, félbe-szakasztya Anyai kegyessége panaszidnak kefervét, annyira ereszkedvén hozzád való szeretete, hogy maga ós lakó-Hellyét rendelné-ki arra, a' mi nélkül csak reménylened sem-lehetett boldogulásodnak elő-mozdulását.

Boldoggá tette e' szerént a' Tudományok' bé-helyheztetésével Országunkot, állandóvá tette azok' be-

bé-gyökerezésére tett helyes Rendelésekkel Nemzetünk' Szerencsését. Boldoggá tette az Országot; mert nem-lehet igaz boldogfága Tudományok nélkül egy Országnak is: állandóvá tette Szerencsénket; mert lakó-Helyeket építvén a' Tudományoknak, olly erősségeket állított-fel, mellyek minden időben ellenállói lesznek akárminémű réánk dúlfúló, mérgelődő ügyekezeteknek. E'lészen egész Beszédemnek tárgya, ezt akarom most, a' mennyiben a' dolognak Méltósága, a' mennyiben az én csekélységem enged, szemed' elejébe tenni.

Nem - vélem, hogy el - távozzam fel - tett czéломtól, ha, midőn e' mostani Kegyeffégnek csudáját maga tiszteletességében akarom meg - ismértetni, elő - adom, mi volt régen Hazánkban állapotya a' Tudományoknak; ha azoknak előmenetelét nálunk hátráltató okoknak vizsgálásába méjebben erefzkedem, hogy meg - láthassuk abból mind azt, melly megszűze volt a' Tudományok' bujdosása alatt Hazánknek boldogsága, mind azt, melly szerencséfekké lettünk azoknak helyre - állításával.

Minéműek voltak a' Magyar Nemzet' dolgainak folyási, mikor még régi Honnyokban tartofzkod-

ván

ván egész Napkeletet rémülésben tartották? Minéműek voltak, minnek utánna onnét ki-bontakozván ama' mással egybe-nem-vethető Romai Birodalmat, azt a' Birodalmat, mellynél nagyobbat se nem-nőtt, se nem-esett egy is, keserves csapásokkal meg-fzaggatták, 's romlásának eszközei lettek, tudhattyuk. De ámbár vitézségökkel félelemben tartották Európát is, ámbár ama' Nemzetek' rémítőjének Atilának Napkelettől Napnyugottig terjedő Hatalma alatt a' Romaiak' Uralkodásának törésin a' Magyarok' Birodalma láttatott hamarább, mint azoké, fel-emelődni, még is a' Nagy Vitéz Királynak halála után az

egyenetlenség, a' fen héjazás a' mi már akkor is olly nagynak, olly erősnek láttatik vala, ugy el- ofzlatták, hogy magának, 's Népének majd csak neve, pusztlúláfa' febeinek pedig búskodó nyögéfi maradtak-meg. Ha akkor Romában régi virágzásokban lettek volna a' Tudományok, ha éltek volna azok az Ofzlopok, kiknek bölcsfégén épült volt nagyfága, ezek által megvilágosítottak volna a' Magyarok, 's ők is elkezdett Birodalmok' boldogulásának előmozdításában azok' példáit követték volna, kiknek elmés munkálkodási Romának Erejét, Dicfőségét, fok száz esztendőig fen-tartották.

De

De gondolhattuk e a' Romai Birodalomról is , hogy Dicsőfége annyi keserves romláfinak porakózzé keveredett volna , ha ott a' Tudományok régi épfégo'kben maradhattak volna? képes lett volnae? hogy azok' vigyázása alatt a' rút kegyetlenség, a' jót megvetó kevélység fejet emelleyen, 's ama' vezedelmes fajzatokat szűllye , kik miatt végtére megszaggodék, 's azon tartalékok is, mellyek addig észak felől is ijefztették a' fegyvert Romától, szabados utakká nyílnak mindenféle Népek előtt, valakik csak kezét emelhettek annak a' nagy Birodalomnak fel-forgatására.

Ki-láthattuk itt, hogy valamint

a' Romaiak' Birodalmának dólni kellett, minek utánna a' Tudományok' széllyedezésével Hazájok' bel-fő részei meg - gyengültek, a' Fenyítéknek, a' jó Rendnek esze-vefzett, 's annál fogva a' Vitézek szíve is el-lágyúlván puhafágba merült, ugy a' Magyaroké sem-álhott fokáig, nem azért ugyan, hogy puhafág tompította vólna fegyverókót, hanem azért, hogy a' mit aval szerzettek vala, markok közzé jól nem-szoríthatták Tudományok' tanácsja 's ereje nélkül; akarom mondani: tartós lett vólna fok vérszakadáffal, magokhoz örökösített Tartományokból fel-állított Birodalmok, ha a' Tudomá-

má-

mányokat fegyverök' társfágába vehették, 's nem csak ebben, hanem azokban is helyheztethették volna meg-maradáfoknak bátorfágát ; mihelyt a' Tudományokban fogyatoztak, mentek ugyan egy darabig vitézfégókkal, de a' mit a val építettek, akármí erósnek látatott is, romlandó vólt, Tudományok' Kezének fegétfége nélkül.

Es így fok vérpatakokkal fzerzett Tartományokban csak harmadik ki - jövetelök' alkalmatofágával verhettek állandó Birodalmat magoknak, minek utánna tudnillik ama' Mennyei erkölcsfókkal felékésitetett első Kerefztyén Kirá-

lyunk Szent István a' leg főbb Tu-
dománynak világossága után ered-
vén, a' babonás pogány szertartá-
sokat örökös számkivetésbe üzte,
's annál fogva Népet főtéttségéből
útba vezette az Údvösség' Kútfejé-
nek fel-találására, meg-ismérésé-
re; de akkor sem-kaphattak még
a' Nép között Virágzásra a' Tudo-
mányok; idő kellett a' kezdett
jónak erősítésére, pogányfágban szü-
letett vad szokásoknak ki-irtására;
fok esztendőig füstölgöttek-még
hammai a' le-nyomattatott pogány-
fágnak.

Bé-öltódván már az igaz Hit
Országunkba, főt kemény Oszlo-
pokkal, és fok Szentéletű embe-
rek-

reknek vérével is meg - lévén-
erőssítve , lehetett volna ugyan-
evel , mint Bölcsfesség' kezdetével ,
a' Tudományok' terjesztésére is
gondolkodni , de tudatlanfág' ho-
mályába kezdett vala már Eu-
rópa borúlni , és így mihelyest
a' Tudományok meg-fogyatkozá-
nak, főt, a' mennyiben még-állá-
ni láttatnak vala is, a' Romai Bi-
rodalom' Dicsőfőségével egy halom-
ba temetődének , nyomokat lepte
azonnal a' vas údó , tenyészó szü-
lője tudni illik ama' babonás képte-
len fajzatoknak , kik Európát egy
néhány száz esztendeig ellenfége-
sen pusztították : Nem - mertek a'
Tudományok fel-emelődni, zoko-

gó firalommal szemlélvén illy gonofz , illy kemény ellenség által történt le-nyomattatásfokot.

Mit mondgyak Országuknak akkori állapottyáról? csak nem lehetetlenfégnek látszott azoknak kőzinkbe való férkeztetése, a' hol a' Hadakozásokban telhetetlenkedő Mársnak vérhez fzokott fiai azon iparkodtak , hogy napról napra újabb 's meg újabb győzedelmekkel dicfőitfék nevőköt, a' hol olly erőbe kapott vólt a' fegyverkezéshez való kívánfág, hogy mikor a' külfő ellenfégek' dühóskódési meg-főjtattak is , benn támadtak zenebonák, s azok zavargatták békefégűnköt, azok keferítgették annak édesfégét.

E'

E' valójában egy ollyatén akadály vólt, melly a' Tudományoknak Hazánkban való előmenetelét akkor is , midôn más Országokba vizszá-kezdettek-hivattatni, meggátolhatta vólna , ha ezen mentféget erőtelenítô fok példákra nem mutatna a' Régifég. Minn épült Roma arra a' dicféretre, hogy Világ' Afzszonyának neveztetnék? fzörnyü véres hadakozások kôzöttfok Országok' romlásával, fok Nemzetek' el-fogyatásával tehette fzerét annak a' Birodalomnak , mellynél se nagyobbat, se rettentôbbet nem űthetett egybe az emberi kéznek, 's elmének erôlkódése ; még is hol mentek a' Tudományok olly tókéletef-

leteffégre , hol a' Mesterfégék olly
fzépfégre, hol az emberi fzorgal-
matofság olly cfudálkozásra méltó
célra, mint Romában? hódoltatta
a' Tartományokat, keze alá hajtotta
a' Nemzeteket , de fo ha meg-
nem ferteztette a' Tudományokat,
fo ha üldözöje nem vólt ellenfége'
bölcséfégének; főt á Tudományok
igazgatták fegyverét , azok erőfí-
tették Birodalmát, azok fegétették
Világ' kormányozására hatalmát;
azok után nevedett az erkölcsök-
ben is, ugy, hogy maga' Nagyfá-
gát ezekkel építette inkább , mint
fegyverrel, mellyel az után cfak
félelmeffégét táplálgatta.

Igy

Igy meg-maradtak nálunk a' szüntelen való károk, a' kegyetlen püsztitások, nem álhatván ellent azoknak a' számkivetésben lévő Tudományok; nem - támadhattak Tudósok' Jó-tévői; kik példájokkal, tehetségökkel azoknak előmozdítására ügyekezhettek, 's által magoknak jó emlékezetet, Hazájoknak dicsőféget szerezhettek volna. Ott heverték isméretlenül, vizsgálatlanul a' bő kezű Természetnek csudálatos fok szép ajándéki, 's csak nem könyvezni láttatott ez a' kegyes Anya, hogy olly háládatlanok közzé öntötte, vesztegette gazdagágit, azokat a' drága gazdagágokat, mellyeknek fegétségével

gével más Nemzetek leg nagyobb virágzáfra hozták volna kereskedéfköt; 's hogy el-halgaffam több nevezetes kárait Hazámnak, ott hevert ama' Fejedelem' szolgálatyára, Törvényeink' világosítárára, Nemzetünk' jóvának elő-mozdítárára szükféges szép Tudomány, Eleink' viselt Dolgainak egybefzedése, le-irása: Melly fájdalmas homályok takarták, melly rút, melly illetlen mesék mocskosították fok dicféretes szép dolgainkot, ugy, hogy a' kik Hazánkhoz való szzeretetökből valamit irtak is, féltek többre menni, alig lehetvén ki-verdödniök a' fok el-homályosítáfoknak örvényéből. De csak kevés

kevés maradékot is Eleink' Cselekedeti' emlékezetének az emészto' udó' irigy kebeléből kik huzták ki? idegenek, 's többire ellenségek, elébb a' Sinák', az után a' Deák, Görög, 's végtére több Európai Nemzetek' Irói, ott hozván elő ököket, midőn egész Napkeletet reszkettették, Ásiát fogva tartották, Afrikának nagy részét, a' gazdag Egyiptomot, a' Szerecsen-Tartományokat adózás alá hódoltatták. Csak azokban is melly szép, és halhatatlan emlékezetet érdemlő példákra akadunk! olly példákra tudniillik, mellyek erkölcsös Romának, 's Görög Országának fiait is dicfõithették volna. Ha

ezeket ellenségink jedzették - fel,
 minéműeket halgattatott - el vélők
 Nemzetünkhöz való gyűlölfégők?
 Mellyik Nemzet' vífelt Dolgainak
 Kónyve vólna ma mind régifégére,
 mind a' meg-irt Dolgoknak dicfő-
 fégére nézve egybe- vethető a' leg
 hatalmasabb Napkeleti Birodal-
 mak' Annyáéval, a' mű Nemze-
 tünkével, ha a' Magyarok Eleik'
 Cselekedetinek nem csák követői,
 hanem meg-írói is lettek vólna.

Ezek a' Naponként gyarapo-
 dó károk, ezek a' külfő ellenség'
 csapásnál keservefebb következő
 dolgok indították jobb gondolko-
 dásokra ama' halhatatlan emléke-
 zetű Királyunkot Hunyadi Mát-
 tyást,

tyáft, kinek jobb lett volna vagy soha ne-születni, vagy soha meg-nehalni. Uj példával bizonyította ő meg, hogy nem csak egyeznek a' Tudományok a' fegyverrel, hanem valamint ez az Országunk oltalmazására, ugy azok meg-maradására el-kerülhetetlen eszközök. Mikor vóltak Hazánknak félelmeffebb ellenségei? mikor öntötte magát ama' fok Nemzeteket egybe gázoló, 's végtére a' Görög Birodalmat is fel-forgató pogány Törökfégnak dühöffége kegyetlenebb erőlködéssel Országunkra? De Európának is hatalmas Népei, irigyelvén gyarapodásunkot, mikor vontak fegyvert reánk nagyobb

zudúlással , mint az ó Napjaiban?
 még is nem alatta jutott e Magyar-
 Ország leg nagyobb Dicsőfégre?
 Nem az ó Országgláfa alatt neve-
 kedtek e a' Tudományok leg szebb
 virágzásokra? De a' Magyar - Ki-
 rályi Széket is mikor ékesítette di-
 csőfégeffebb Fejedelem? mikor csü-
 dált inkább a' Világ egy vitézt
 azért, hogy félelemben tudta tar-
 tani ellenfégit? Mikor tisztelt egy
 mindennemű Tudományokkal biró
 Bölcfet azért, hogy különös elméjé-
 nek éleffége , hathatós szorgalma-
 toffága , Napról napra gyarapodó
 erkölcsfei egy nagy Királyt kéfzi-
 tettek belôle? Kinek Neve a' féle-
 lemmel, és tisztelettel együtt olly

ha-

hamar el-terjedett a' Világon, hogy Európának akkori Igazgatói között alig lehetett mássát találni. Kiváncoktak is ám, főt gyűltek Magyar-Országra Európának illy nagy Király' buzgósfágától, bô adakozásfától Nemzetünkhöz édefedett Tudóssi, irtódtak-ki a' tudatlanfágnak tövifes pufztái, emelődtek mindenfelé a' Tanóló Házak ; 's valahány nagy Várossá vólt Magyar-Ország-nak, annyi lako Hellye vólt a' Tudományoknak ; 's ugy találták-fel azokban Oktatóikat a' Nemessék' Gyermeketi, 's mások is, kik Bölcseség' forrásival akarták tisztítani 's készíteni elméjököt a' Tudomá-

nyokból származó jóknak el-nyerésére.

Mit nem-teszen egy Fejedeleme-
nek példája? Melly nagy mozdító
oka ez az emberi cselekedeteknek?
mire nem-változtattya, mire nem-
viszi az elmének gondolkodását?
A' Királynak illy dicféretes csele-
kedetin, Tudományokhoz való
szereteten fel-indúltak az Ország-
nak fő Urai, új tűzbe kapott Ha-
zájokhoz való szeretetők, 's annál
fogva ezen közönséges hazzonnal,
az Ország' boldogulásával, Nemze-
tök' állandóságával együtt járó
Rendeléseken örvendeztek, főt
vetekedve ügyekeztek, hogy ma-
gok is ebből a' halhatatlan dicféret-
ből

ből részt vehetnének. Mit nem tett a' többi között amaz Efsztergomi Erseki Széknek Dicsőfége Vitéz János! melly szép példát mutatott ő az utánna következő Fő Papi Méltóságoknak! melly nagy Jótévőt találtak - fel benne a' Tudók! nem gondolhatta-ki, hogyan lehetne ezen gazdag Ersekségnek számos jövedelmit hasznosabb helyre fordítani, mint ha eleget tévén szűkölködő felebaráttához való köteleffégének, Hazája jóváért, a' Tudományokra költené azoknak nagyobb részét.

De a' Tudományok' előmenetelére tett helyes Rendeléssivel meg nem-elégedett még Mátyás Király,

hanem azok mellet Bölcsféghez való fzeretetének, 's bôkezűségének örökös emlékezetét is kívánta maga után fenn-hagyni, hogy lenne minden údôre a' Tudományokat kedvellô Hazafiainak kéz kincse, egy drága könyvtartó Házat állított-fell Budán, melly akkor mind a' leg jobb régi Irók' Munkáinak számára, mind a' Könyveknek azon údôben fzokott bôcfôs kézfítményére, mind magának az Épületnek méltóságára nézve leg hiresebb vólt, nem-is-lehetett mássát találni egész Európában; el-álmélkodván annak ékeffégén a' fok Tudós Emberek, nem-gyôzték Iráfikban dicféretekkel

ma-

magasztalni ; és bizonyára olly nagy is vólt Mátyás Királynak ezen nevezetes Fő Építménynek gyarapítáására fordított szorgalmatoskodása , hogy arra tett költségit mostani údóben csak nem tékozláfnak mondanák némellyek , olyanok tudniillik , kik , valamint a' Tudományokban gyönyörkódni nem-szoktak ; ugy bócsülení is azokat nem-tudgyák. Neveletlen idejében lévén még akkor a' Könyvnyomtatásnak Mesterfége , el-küldözött meszsze földekre , 's ugy szerzette egybe nagy költséggel , a' mi bócsős régi Könyvei vóltak Afíanak , Görög-Országának , és több Tartományoknak ; le-iratta

Florencziában ama' hires Naldus' igazgatása alatt a' régi Bölcsék' Iráfinak számos maradékot, mellyeket az ott Uralkodó Mediceus Fejedelmek Tudósokhoz való szeretetőkből gyűjtöttek vólt egybe; és így nem sokára ötven ezer Könyvre felment Hazánknak Tudományokhoz tartozó drága Kincse.

Megvetvén így Hazánk' boldogulásának, Tudományok'elő mozditásának gyökeres allyát, midőntelleges ügyekezettel azon iparkodott, hogy ki-csfinált állandóságát is fel-erősítse, érkezett egy legkefervesebb, egy leg véletlenebb csapás szegény Nemzetünkre; ki-fzólítatott halál által ez a' Nagy Király
éle-

életének virágjában leg diczfőfége-
febb Munkálkodási, ellenfégin vett
Győzedelminek zengedezési, Eu-
rópának csudálkozóási közül, 's igy
tőle, mint édes Attyától meg-fosz-
tatván Magyar-Ország, olly árva-
fágra jutott ismét, mellynél kefer-
vesebbet, károffabbat ellenfégi sem
kivánhattak volna; az ő halálával
nem csak ellenfégit félelemben tartó
ereje, szerencséje Magyar-Ország-
nak, hanem a' Viragzani kezdett
Tudományok is fiettek romlásokhoz.
Újúltni kezdének mindgyárt régi
sebeink, hallatni kezdének a' vé-
rengézéseknek fíralmi, bátrodtak el-
nyomattatásunkra egybe szövetke-
zett ellenfégink, 's nem fokára a'

kegyetlen pusztitásoknak, a' legmostohább szerencse' csapáfinak kitétetődött Magyar-Ország; 's ottan ottan keserves jelenfégek is fordultak elő, 's mint egy ujjal mutaták ennek a' szép Nemes Hazának meg-lábalhatatlan hanyatlását; Mátyás Királlyal együtt el-temetődve látfzattak azon eszközök is, mellyekkel vezedelmit meg-előzhette volna.

Már nem csak bé-ferkeztek, nem csak lappangottak, hanem nyilván uralkodtak, dühösködtek amaz Országokat emészto' ártalmak; ezek Magyar-Országot, Anya-Várással, Székes Hellyével együtt megferteztették, úgy, hogy Budán, a' hol a' Keresztyén Hit', a' jó Erkölc

kölcs', az Igazság' lakó Hellyének kellet volna lenni, a' puha élet, a' hivalkodás, az ISTENi Dolgokhoz való régi Magyar - Buzgóságnak kinevetése, 's több ilyen, Országokat vesztő firtalmas okok emeltek Zászlót magoknak.

Vóltak ugyan még életben azok közzül, kiket mind Hadi , mind egyéb dolgoknak hasznos folytatására Mátyás Király oktatott vala, támogaták is egy ideig Hazájoknak dőledező falait , de ezek is Vitéz Bölcs Királyok után Zsirba hullának ; s' az alatt a' legnehezebb időekben egy szerencsétlen árvára szorúla az Országnek kormányozása : egy árvára , kinek nevét sem- említhetem,

hogly

hogy Nemzetemnek akkori febeire
keferves jajokat ne-öntsek; előm-
be jó az a' fzomorú, az a' félelmes
űdó, mikor reánk emelé büntető
fegyverét a' Mindenható; mikor
az ifjú Király a' vakmerő tanácsok-
nak mindenünköt gyászba borító ál-
dozattyává lón; mikor az Országnak
ama' szörnyű, ama' firalmas vesze-
delme történék; mikor válogatott
Vitézinek nagy számát, szép hirű
Nemesfégének szinét egy gondo-
latlan útközetnek boldogtalan ki-me-
netelén a' Mohácsi halmok boríták-
el; azok a' Kerefsztyén vérrel ned-
vesedett halmok, mellyeket annak-
utánna több kegyetlenkedésekkel
is nevelt fogyatásunkra fel fúvalko-
dott

dott pogány ellenfégünknek ke-
vélyfége.

Szóly te magad, 's felejtse ke-
véllé mostani örvenddezésedet Ne-
mes Buda Vára! szóllyatok régi
Királyink' lakó-Hellyével dicföite-
tett falak! tú vóltatok következett
romláfunknak néző bizonyfági, tú
láttátok a' vérengző ellenfégnek
kegyetlenkedő diadalmit, tú láttá-
tok, miként ferteztette Oltárinknak
szentfégét, Papjainknak Méltoságát;
Szúzeinknek tisztaságát; tú láttátok
a' pogány iga alatt kesergő Népnek
nyomorúságát, tú láttátok ama' fáj-
dalmas okokat, eszközőköt, mellyek
akkor Magyar-Országtól egyet a'
leg

leg szebb, a' leg kincsesebb Részzei köz-
zül szerencsétlenül el szakasztának.

Ihol láttuk Hazánk szerencsét-
lenfégének , romlásának kútfejét
's nem arra mutató példák e ezek
hogy, ha Mátyás után következ-
zett Királyok az ő dicőféges nyom-
dokin meg-maradván, el-kezdett
szép dolgait folytatták, 's állandó-
ságra hozták volna, ha a' Tudo-
mányok' előmozdításához való buz-
góságát tükörül vették, 's követ-
ték volna, talám ma is régi erejé-
ben, régi fényességében állana
Magyar - Ország; Nem azt bizo-
nyító példák e ezek, hogy a' Tudo-
mányok el-kerülhetetlenül szűkfé-
gesek egy Országnek nem csak bol-
do-

dogúlására, hanem meg-maradására is? Múlathatott volna maga Diczfőfégenek Virági között édes Hazánk, ha nála azok virágzási el-nem-hervadtak volna, ha a' tudatlanfág, ha a' poklok' képtelen fajzati, 's nem a' Bölcsfég, nem az érdemes Erkölcs küldettek volna számkivetésbe. Oh szomorú údók! Mikor vették károffabban czélúl nem csak Magyar-Országot, hanem majd egész Európát a' tudatlanfágnak ártalmi, mint abban a' századikban? mikor rontotta-meg inkább a' szégyenes puha élet az erkölcsököt? mikor támadtak nagyobb számmal az ISTENI Dolgokkal illetlenkedő vélekedések? mikor terjedett inkább

kább a' tudatlanfágnak elfő, s' leg
útálatosabb szülöttje, ama' magát
nem ismérő kevélység? hány firal-
mas újítáfokra? hány pufztító viz-
szálkodásokra? hány fájdalmas sza-
kadásokra nem-nyitott utat? hány
el-temetődött ártalmas vélekedé-
seket elevenített-fel az igaz Tудо-
mánynak üldözésére, bofzongatásá-
ra? Bizonyára ha jól meg-vizgál-
lyuk á dolgot, mind Hazánk' ve-
szedelmének, mind az Európa' ak-
kori zenebonáinak valóságos kút-
fejét ebben kereshettyük, és az
ő gonosz nemzésében, az ISTE-
NI Dolgokhoz való Buzgófágnak
el-mellőzésén bé-csúszott rossz er-
kölcökben fel-is-találhattyuk.

Igy

Igy nyavalygott fokáig szegény Hazánk hola' Kerefzyén Név' ellenféginak, hol a' belső nyughatatlanfágok' ártalminak ki-lévén-tété-tödve; miglen Felsőges Austriai Házból való dicőféges Fejedelminek szorgalmatoskodása által romlási' kerengőjéből ki-fegétödvén, régi boldogfágának fénnjét lassanlassan látni kezdé. Hátra nyomván azok a' külfő ellenféget, a' belső egyenetlenfégek' gyúladozásit is kegyesen el-óltógatván, gyógyúlni kezdének azonnal az ISTENI Tízteletben esett férelnak, lábra kezdének ismét állani az annyiszor lenyomattatott Tudományok, fel-nyílának Nagy Szombatban, Kassán,

's több Hellyein az Országnek a'
Tanóló-Házak.

Támasztá azonba az Irgalmaf-
lágnak Ura MARIA THERE-
SIAT, 's Attya' halála után Ma-
gyar, és több hatalmas Országok'
Királyi Székébe ülteté, hogy ó
lenne azoknak boldogítója, romlá-
foknak, sz erencséjöknek helybe-
állítója; 's mint tellyesíti ezen Men-
nyei Rendeléseket, láttyuk; nem
is fog akármí údóknak visszontag-
lági kőzött is el-felejtődni soha en-
nek, az Európai Nagy Uralko-
dók' Királyi Dicőféges Annyának
nagy vólta.

Melly vigyázó Űgyekezettel,
melly dicőferetes szorgalmatosflággal
nem

nem fogott még Iffiuságának virágjában ama' leg füllyosabb Hivatalhoz a' Népek' igazgatásához? zörgött egy felől az ellenfég' fegyvere, terjeszkedtek az Európai Hatalmasságoknak ellene egybe-kötött erölködési, 's Ó, midön ezen mostohaságok között rázódni láttattott Királyi Széke, Népei' boldogításában, Hazánk' jovának elő-fegéllésében ugy gondoskodott, mint-ha leg nagyobb békeségben lettek volna Tartományi.

Azt vélték ellenségi, hogy majd valami félelemre született apalinkodó szívet találnak nála, de látván nagy erkölcsseit, meg-rettentek azoktól, ama' kártékony

vad údóknek is durva maradéki,
 a' tudatlanfágnak képtelen szület-
 ménnyi el-rémülvén az Ó Bölcsesé-
 gétől, önként kezdetek ki-költő-
 zódni Birodalmából, kivált mikor
 látták Anyai fáradhatatlan szorgal-
 matoskodását naponként tovább, 's
 meg tovább terjeszkedni új győze-
 delmekkel. Leg - elfőbben is a'
 Tudományok' Fő - lakó Helyére
 nagy Szombatra juttatta Gondos-
 kodását, hogy a' miben addig fo-
 gyatkoztak, új segítségét venné-
 nek Tőle; az Ó vígyázásának szár-
 nyai alatt nevedtek, gyarapod-
 tak ott a' Magyar Anya-Szent Egy,
 Háznak ki-mondhatatlan nagy hasz-
 nára az ISTENI Dolgokban va-

ló fő Tudománynak azon részei is
mellyeket ma csudálkozást érdem-
lő állapotokban különös vizsgál-
talással szemlélünk; Ott jobbulat Ha-
zánk' jóvára, az Igazság' ki-szol-
gáltatásának könnyebítésére Tör-
vényünk' Tudománya; Ott ho-
zattatott tetfzetesebb, kellemete-
sebb karba a' Bölcseségre vezető
Dolgoknak tanítása; Ott emeltetett-
fel Országunk' Népének nagy hasz-
nára az Orvosi Tudomány. Mit
mondgyak még az Európai szük-
séges Nyelvekről? Mit a' Napke-
letiekről? Mit annyi új, 's ennek-
előtte majd nem is ismértetett több
Tudományokról? Mit a' Föld' ál-
lásá, mekkórafága? Eg' boltozat-

tya', forgása'? Természet' rejtéki', munkái' vizsgálásának elmét élelítő Tudományáról? Mit a' Hadi, mit más építő Mesterfégről? Mit a' több vagy újonnan bé - hozott , vagy meg-jobbított Tudományokrol? mellyeknek Hazánkban való virágoztatásával ez a' Fejedelem-Afzszony mind azokhoz, mind Népehez viseltetett szeretetének annyi Diczfőféges jeleit állította-fel. Mit mondgyak Nemzetünk' múlt idéinek, viselt Dolgainak le-irásáról? mikor támadtak nagyobb Emberek, kik azokat, ettől a' nagy Fejedelem-Afzszonytól segéttétvén, olly világosságra hozták? mikor voltak nagyobb számmal, kik az

úidó-

üdőnek irigy rejtékiből ki-kerítvén
Eleink' nevezetes Dolgait, előnk-
beadták tükörül, hogy csudálljuk,
és kóveffük.

De mezfzőbb is terjedtek MA-
RIA THERESIANAK Gon-
doskodáfi, nem határozatták-meg
magokat ezen Dicfőféges Rende-
lésekben. Ott emelődtek az ő
kegyes Kezei után a' szükülködő
Nemes Iffiuág' számára a' szép
nevelő Házak, amott gyültek, cfo-
portoztak-egybe a' jó erkölcsű tu-
dós Mesterek, hogy az ő kívánfá-
gához kapcsolván buzgoságokat,
felebaráti szertetőköt, a' tudatlan-
fág' homállyt szélyefszék oktató-
fokkal. Tőle vette gyarapodását

a' Nemes iffiaknak Nagy Szombati nevelő Háza; az Ó Nevét viselik, az Ó Bókezűségét tisztelik ugyan e' végre Váczon, 's több Részein Birodalmának fen-álló számos Épületek; alig is vagyon azok között egy, melly vagy eredetét, vagy gyarapodását, vagy fényességét Tőle ne-kapta volna.

Most pedig újobban is mi történhetett volna akár Hazánknak vizsgálásfára örvendetesebb, akár a' Tudományok' elő-mozdításfára hasznosabb, mint az, a' mit cselekedett, midőn ezen ékes Királyi Épületet fő Tanuló Hellyé változtatta; ezt az Épületet, mellynek falait a' pogányfág' vad kezeinek
fzen.

szennye, pusztító kegyetlenségének férelme alól erre a' szemeinket elevenítő szépfégre az Ó kezeinek költséges adakozási tisztították ; ezt az Épületet, mellynek se drága cfinálmányára, se kellemetes állására nézve Királyi lakó-Hellyei között hasonlója nem volt.

Hol vannak azok az údók, mellyek Fejedelmőkkel ugy dicsekedhettek volna, mint a' mú Napjaink MARIA THERESIA-VAL? a' kik azt cselekedték volna magok' Népökkel, a' mit Ó a' Magyarokkal, midón, hogy a' Tudományokat elő-mozdíthassa, tulajdon jóvát félre-tette, hogy azoknak nyugodalmas lakások le-

hetne , maga' Királyi Palotáiba
 szállította ; hogy így a' régi Ma-
 gyar Méltóságnak , jó emlékezetű
 Eleink' Dicsőfégének szüntelen va-
 ló képzelődésében Iffiak' elméje,
 szíve, a' böcsületes életnek követé-
 fére fel-elevenítetvén , szorgalma-
 tos ügyekezéssel Bölcselést
 kereső fáradozásokkal el-érhessék
 kegyes Királynéjok' nagy érdemű
 kívánfágának dicsőféges czéllját.

Órully már a' visszahozatta-
 tott Tudományokkal együtt Dicső-
 féges Magyar Ország! mert a' hol
 régi boldog Napjaidban ellenfégi-
 den vett győzedelmidnek innepes
 örömit tartottad , a' honnét Ne-
 vednek jó hírét , böcsületét mesz-

fze

fze határokig terjesztetted , ott támadott régi Dicfőféged' fel-újulásának leg bizonyosabb alkalmatofága ; ott emelődnek ezentúl új Ofzlopid , kik hajdoni fzerencfétlenfégedből eredett febeidnek ne csak fájdalmit enyhítfék , hanem helyeit is bé-gyógyítfák , 's el-oltván Anyai Szívednek nyögödéfit , minden eddig való bánatidot tellyes örómedre , vígafztalásodra fordítfák. Örülly , mert ha szintén Nagy Királynédnek Felféges Személlyét , Fejedelmi erkölcséit nem-tíztelheted -is Budán , csudálhatod örókó Jelét hozzád , 's bócfületedhez való fzeretetének ; Örülly , mert a' Tudományoknak helyre hozásával fel-

fel-hajnalozta régi Boldogfágodot,
fel-elevenítette Szerencsédet.

Láttuk ezekből, minémű állapotban voltak, melly fok, és nehéz vizontagságokon mentek által Magyar-Országban a' Tudományok; láthattuk azt is, hogy fe az akkori üdök', fe Hazánk' változási miatt állandóságra nem-verdódhettek, 's e' szerént csak MARIA THERESIARA, mint az Ő Nagyságával meg-egyező dolog, vólt az örök Végezésektől bízattatva, hogy Ő szerzené-meg azoknak, 's azok által Hazánk' Szerencséjének is állandóságát.

Vala-

Valahányszor a' Tudományok előbbeni Királyink' halálával, ám- bár jól meg-állapodva nem-vóltak is, bújdofásra szorúltak; minden- kor nagy csapás gyanánt vette Magyar-Ország, 's abból száрма- zott romlási' fájdalmas emlékezeté- nek könyveit fokáig ki-fem-töröl- hette szívéből, jollehet ki-szalafz- tott jóvának visszsa állítása iránt való reményfégét el-nem-vefztette, bánatit is, akármi keservefek vól- tak, meg-engefztelhetette egy bol- dogabb údó; De ha M^ÁRIA THERESIANAK ezen halhatat- lan emlékezetet érdemlő mostani Munkái, ha az Ó Orzáglása alatt Hazánk' boldogulására bé-gyôke- rez-

reztetett Tudományok , ha ezen új, 's leg fényesebb jele Királyi Kegyelmeffégének a' Tudósok' Budai lakó-Hellye valami mostoha üdőnek áldozattyává válnék , e' már minden eddig való siralmas történetinknek nehézfégét fellyül haladná , az Országunk minden régi keservit gyógyíthatatlan sebekkel újítaná-fel , 's akkor a' Világ' szá-
nakodásának valóságos tárgya lenne szegény Hazánkunk boldogtalan állapottya. Mi vólna ez ! melly szörnyű veszedelmekhez lehetne hasonlítani , ha nem-láthatná a' jövendő Nyom ennek a' Dicfőféges Fejedelem Afzszonynak Nagyfágát az Ó Munkáiban? ha nem lát-
hat-

hatná fényes jeleit Magyarokhoz való szerezetének? el-nem-fogyható könyvhúllatásoknak záporával áztatná ezen vólt Méltóságnak halmaít Országunk, ha valami időben **MARIA THERESIA'** Nagyságának emlékezetét más nagy Fejedelmek' Dicsőféges Munkáival együtt el-temetődve kénytelenítették látni.

De MARIA THERESIA nem csak reá támadott ellenségit, hanem az időök' mostoháikodásit is meg-tudta-győzni; lehet e ennél szebb, lehet e dicsőfégesebb Győzedelem! mellynek gyümölcsfei a' jövendő időre ugy terjedgyenek? de ki is érdemlette-meg inkább a'

Men-

Mennyei Aldáfoknak Mindenható Kútfejétől Királyok' Cfelekedetinek ezt a' leg nagyobb jutalmát, mint **MARIA THERESIA** ? Kinek kőszönhetik jobban a' Lelki Jók is gyarapodásokat ? Kinek az **IS-TEN**' Oltári ama' kedvetlen üdők' változási kőzött ferteztetésre jutott fényességőknek fel-újulását ? Kinek az **Egyházi Rend** előbbeni tiszteletének helyre állítását ? Kinek annyi tévelygő, annyi habozó lelki szerencsfétlenek igaz útba való hozatásokat ? a' **MARIA THERESIA**' Buzgóságának, ki a' Lelki Dolgokban is sok szép helyes Rendeléseket tévén, nem csak az egész Keresztyénfégnek dicféretére, hanem

nem ama' Nagy győzedelmes
Apostoli Nevezetre is Magát érde-
mesté tette. Oh szerencsés Orszá-
gok! szerencsés Népek! kiknek
boldogfágok illy erős Kősziklákra
építetik; szerencsés Magyar-Or-
szág! kinek állapottyát egy erköl-
csős Fejedelem a' lelki Dolgoknak
erősségén emeli jóvendőbéli Mál-
tófágára!

De tudta is MARIA THE-
RESIA, kikre öntse Királyi Kegye-
lmenek bőségét, midőn fel-tette
magában, hogy a' Magyar Nemze-
tet leg dicőfégefőbb állapottyába
helyheztesse; ō látta a' Magyar
Vitézségnek csudáit, midőn fel-ke-
lven ezek az ō oltalmazására az Eu-

E rópai

rópai Hatalmasságok ellen , arra vitték a' halált , a' rémülést , a' merre győzedelmes fegyverőket fordították ; Ő látta , 's tellyes vígasztalásának öröm - gyöngyeit húllatta Anyai Orczáin , midőn látta , hogy ezek az Ő Királyi Székének meg - erősítésében igaz hivatásokat vérők' hullásával is meg - bizonyították ; 's ugyan azért is Diczfőges Háza' Őrökőssinek benne akart ör - álló Oszlopokat , Toronyokat hagyni , midőn uttyát kereste , 's fel - is - találta , hogy azt az Országot , a' honnét a' Napkeleti pogányfágnak kegyetlen nyughatatlankodási annyi romlást okoztak , állandóságához tartozó újabb eszköz-

eszközökkel is meg - erősítvén , a' Magyar Nemzetet, kit Vitézfégeről egy néhány száz esztendőktől fogva ismért Európa , Tudományáról is meg - ismérteffe.

Láttjuk is Nagy érdemű szándékjának tellyefedését ; láttjuk, akármerre tekintsünk , a' fok szép Tanólo Helyeket , láttjuk Hazánk, jóvának elő - mozdítására iparkodó ügyekezését az Iffiuságnak ; láttjuk MARIA THERESIA' Királyi Kegyes Gondoskodásának Dicsőféges bé - fejezését a' Budai Fő - Tanólo Háznak fel - állításában ; láttjuk mind ezek között a' szép bölcs Rendeléseket , mellyek az okofon ki - cfinált Dolgoknak állan-

dofágáról bizonyosokká tettek; nem is láthattuk ezeket úgy, hogy egyfzerfmind szívünköt a' leg nagyobb vígasztalásnak, a' leg tisztább Órómnek érzékenysége elne-fogja.

Ki tudta jól válogatni **MA-
RIA THERESIA** azokat az eszközököt, mellyek a' Tudományokat leg ügyesebben szokták elő-mozdítani: 's ugyan mit is műlatott-el, a' mi ennek a' Fő Tanó-ló-Helynek vagy állandóságára, vagy gyarapodására, vagy dicfőségére ne-fizolgalna? hol mutatta - ki az Ó Töle Tudományok' számára készített lako-Helyek között Nagy-ságát fényesebben, mint Budán?
 hová

hová juttatta Kegyes Bókezűségének annyi édeffégét? mire valók az iffiufágnak szánt bő jutalmak? Nem a' Tudományok', nem Hazánk' állandóságára é? Mire azoknak ígért előmenetek, kik ezen Fő Helyen fognak tanólasokban győzedelmes pályákat futni? mire azok a' bőcsületes szép fizetések? mellyekkel, ki-rendelvén a' Tanítóknak a' mik életök', 's Házok' szűkfégére kivántattak, azt vitte véghez, hogy semmi szűkölködésnek képzelődése elméjököt a' Tudományoktól más gondoskodásokra ne-huzza. Mire ama' fok szép bölcs Munkákkal drágán ki-rakott Könyvtartó - Ház! mire bőfége

azon Dolgoknak, mellyeket mások kincs gyanánt őriznek? Mire a' Természet', Világot magokban foglaló Országinak egybe gyűjtött csudálatos kincsei, 's mind az ő Tudománnya', mind a' kézi Mesterfégék' könnyebítésére fel-találtatott eszközöknek költséges egybe szerzése?

Igy vitte **MARIA THERE-**
SIA az Ő Kegyelmeffégének egy mást érő nagy érdemű jeleivel a' Budai Fő-Tanó-ló Házat arra a' tekintetes állapotra, arra az ékeffégre, mellyben most láttyuk. Dicsekedgyenek már Tudományok' világosságába kapott több Népei Európának boldogságokkal, dicse-

ked-

kedgyenek ama' szép gyümölcsöző
tiszteletes Anyának a' Bölcseségnek
hires Magzattal , Tudományok'
virágzására emelkedett Tanó-ló Hel-
lyeikkel , leszen Nemzetünknek is
tárgya örökös dicséretekre ; fen-
fog-máradni MARIA THERE-
SIANAK a' Budai Tanó-ló Helyen
Nagysága , Dicsőfége , főt az ott
képzítendő Tudósok ki-fogják azt a'
tudós Világnak több részeire is ter-
jeszteni , valamerre széllye , hofszfa
nyúlik.

Dicselkedhetik pedig Magyar-
Ország a-val is , hogy az Európai
számos Tó Tanó-ló Helyek közzül
kevés fog lenni ehez hasonlítható,
akár a' Tudományok' számát , akár

a' szép Rendtartást , akár azoknak a' Tanítoknak Haza' szerezésétől gyűladozó ügyekezését , kik Tudományokkal , Bölcseségökkel mind magok' nevéköt , mind Hazánk' bölcsületét Európában ki-terjesztették , akár a' vigyázó Gonvifelőknek tekintését nezzük.

De a' mi még leg állandosabbá tehetette Nemzetünköt , azt is megcselekedte ez a' Kegyes Fejedelem Afzszony : közelgetni kezdett vala már egy darab údótól fogva igen nagy lépésekkel Nyelvünk' romlása; haszontalanok voltak Hazánk'nak ez iránt gyakor izben bocsfátott keserves panasz ; a' kiknek mind hatalmok , mind tehetségök lett
vól-

vólna ezen egybe-zavarodásunk' meg-előzéfere , nem csak hideg vérrel nézték , hanem majd ugyan szégyenlették is a' Magyar nyelvet tudni , mint , az ó gondolattyok fzerént , valami régi vadfágnak maradékját ; e' vólt egyik , és nevezetefebb oka Nyelvünk' romlásának ; második pedig az , hogy a' Tanóló - Helyeken is , hol annak tanítására , tífztogatására , ékesítéfere gondnak kellet vólna lenni , ama' régi Romai Birodalom' halálával Nemzet nélkül maradott Deák nyelvtól le - nyomattatott ; mindenféle Tudományok azonn tanítottak , a' fok számos könyveket is Hazánk' fiai azonn irták , azonn bocsfá-

tották Világ' elejébe , 's olly közönfégeffé is vált vala immár , hogy , kivált az alsóbb Tanoló- Helyek nem egyébbre láttattak rendelve lenni , hanem , hogy az iffiuság leg előfzór is azt tenné magáévá , ahoz szoktatódnék.

Nem azt akarom evel jelenteni , mintha az emberi társfágban annyi külömböző Nyelvek között el - kerülketetlen közönféges szép Deák Nyelvet minden hafzon nélkül valónak tartanám , hanem azt mondom , hogy eddig elé annak tanolásával Anya Nyelvünk igen keveset , vagy talám semmit nem épült , hivatalokon kívül lévő dolgoknak állitván lenni a' Tanítók is ,
hogy

hogy általok a' régi Deák Irok' Munkáiban fel-találtató ékes szólást magunkévá tegyük, 's a' fzerént fzoktatván Nyelvünköt arra az épségre, arra a' tókélleteffégre vigyük, mellyben láttyuk ma lenni több Európai Népek' Nyelvének állapottyát.

Követhettyük ebben azok' példáját, kiket követünk fokfzor olly dolgokban, mellyek nem mindenkor szolgálnak Hazánk' jóvának előmozdítására. Nem-akarom itt azokat a' virágzó Nyelveket rendre említeni, mellyek a' Tudományok' fel-állítással nevedtek mostani épségökre; a' Népek közül sem-akarom mind elő-hozni

azokat, kik, a' régiek' példáját követvén, arra a' tókélletességre vittek Nyelvök' szépségét, mellyben volt valaha a' Romaiaké, a' Görögöké, leg nagyobb virágzásoknak idejében ; legyen elég több példák között a' Muszkáké ; hol tartott Európa' negédeffége meg - vetetebb Nyelvet, mind ezekét? még is, minekutánna náluk is szállást verhetének magoknak a' Tudományok, ékéffégre tisztult Nyelvök régi vadfágából ; nem szégyenlik az ékes szolásban gyönyörködő Francziák, nem a' tudós Anglusok annak meg - tanolására adni magokat, főt azon - irt könyveket is magok' Nyelvökre fordítani ; mennyivel

vel inkább méltó hát ezt a' szép Magyar Nyelvet, ezt a' régi Napkeleti ékes szókkal ki-ruházott Nyelvet, ezt a' Napkeleti, és Északi mái fok hatalmas Nemzetek' hajdoni Anya-Nyelvét mind az idegen szóknak tövifés gyülevészszéből, mind tulajdoninak fok változáfink között történt zavarjából ki-tisztítani, érdemlett épfégre hozni!

De meg-fzúnhetnek már ez iránt való panaszink is; hány szép Munkák nem-jöttek Világ' szeme' elejébe nyelvünkön? hányan nem-mútták-meg, hogy a' Tudományoknak leg nehezebb szavait is lehet Nyelvünkön ki-fejteni, mi óltától fogva fel-újúltak Hazánkban a' Tudó-

dományok; 's melly szép alkalmaz-
 toffág nem-nyílik most újra is a'
 Budai Fő Tanoló Helyen ebbéli
 ohajtozáfink' tellyesfedésére, hány
 buzgó Emberek vannak ott, kik
 ennek a' NagyFejedelem Afzfzony-
 nak akarattya fzerént ügyekznek
 annak elő-mozdítására, kik egész
 reményféget nyújtnak Hazánknak,
 hogy majd Nyelvünk' ki-terjedése,
 épülése ellen bé-gyökeredzett vé-
 lekedéseknek is nyakát szakasz-
 tyák; láttyuk hát ebben is meg-
 maradásunknak, Hazánk' fzeren-
 cséje' állandóságának bizonyos je-
 lét, láttyuk Nyelvünk' épülése
 iránt való bizodalunknak vígasz-
 taló tellyesfedését; cselekedte mind

eze-

ezeket **MARIA THERESIA'** jonkot Kivánó Kegyessége. Nagy Fejedelem ! a' ki Népének jövendőbéli állapottyára így juttattya gondoskodáfit ; Nagy **MARIA THERESIA !** a' ki illy kemény erőffégekhez forrasztya Magyar-Ország' boldogfágának állandóságát.

Ne búfally tovább szerencfés Ország ! meg - szaggatta ennek a' Nagy Királynének Kegyessége panaszid' folyását ; lesznek már a' Nálad virágzó Tudományoknak nagy pártfogói , bőkezű jó tévői , lesznek a' Tudófoknak hatalmas elő-mozdítoi , lesznek , kik a' tudatlanfágot jobban is el - szélyesz - fzik , el rémítfék határidtől , lesznek

az ISTENI Dolgoknak fegetői,
 védelmezői. Nem - fognak már
 ebből a' Tudományok' Hellyéből
 támadni, kik szégyenes tudatlan-
 ságokkal Országos roszra, vesze-
 delmes szakadásokra alkalmatossá-
 got adgyanak, 's annál fogva újít-
 fák - fel régi febeidnek keserves fáj-
 dalmit; Nem fognak támadni, kik,
 magok' fen-héjazó indulattyok után
 eredvén, a' Te jódot, előmenetele-
 det meg-veffék, 's valami kegyet-
 len pufztítás' bálványának áldoza-
 tot kívánnyanak cfiinálni belőled;
 nem - fognak - támadni azoknak kő-
 vetői, kik, midón a' Haza Tanoló
 Helyek nélkül szükölködnék, Tu-
 dományok' kedvéért idegen Or-
 szá-

szágokra mentek, 's nem csak megromlott erkölcsökkel tértek vissza, hanem a' kún bé-szopott mérget Hazánknak ki - mondhatatlan kárával, a' lelki Dolgoknak nagy férelmével másokra is ki - öntötték

Órúlhetfz Hazánkkal együtt Nemes Buda Várára! midőn annyi keserves mostohaságok, hofz-fzas pogány rabfág után látod régi Tiszteletességednek fel-újulását, Te léfz ez-után Hazánk' Oszlopinak, Meg - tartóinak Nevelője! fognak régi Királyink' Tetemi is vígafztalódni, hogy hajdoni lakó - Hellyökben Tudományok virágoznak, 's azoknak oktatásán olly dicfőfeges Vitézek, olly Hazafiai nevel-

tetnek, kiknek Cselekedetiben a' régi Magyarok' Nagyságát fel-elevenítette fogja látni, 's csudálni Európa.

Nagy Királyné! mivel kőszönheti - meg Nemzetünk, hogy Anyai Gondoskodásidnak annyi hafznával éltetted? mivel, hogy nála a' Tudományokat olly dicfőféges Karba helyhesztetted? mivel, hogy ezt a' Budai Fő Tanoló Házat fel-állítottad, meg-gazdagítottad, hireffé tetted? mivel, hogy a' Tudományok' visszfa-hozásával Hazánkot olly boldog, olly fzerencfés állapotra emelted? mivel fizetheti hozzánk való Szeretetedet, melly erre a' nagy Munkára vezé-

zérelte Nagy Elmédet? igen kevés a' Vér, mellyet eddig Nemzetünk éretted öntött, kevesek azok a' Vitézi cselekedetek, mellyeket ellenfégyiden el - követett; meggyőzte, fellyül haladta ezeket a' Te Jófégyod

Vagyon még egy, a' mivel Hozzád való háládatoffágyát mutathattya; ezt, noha eddig is Birodalmad alatt boldogúlt több Népekkel együt soha el-nem-múlatta, ezentül kettőztetett buzgófégyal fogja-tellyesíteni: meg-nem-fizűnik a' Mennyei Nagy Ur' Színe előtt esfedezni, hogy Királyink' Székét ékesítse Veled hozzfzas údókig, Házadnak, Vérednek, Erkölcsfid-

nek Órókófit is áldgya, tartsa Nemzetünk' óromere, Európa' Diczfőgére; ezen a' Világon pedig a' mennyi főp Verünk vagyon, mind Eretted foly, Te melegítéd azt; Te parancsolhatfz fegyverünkkel, 's ott villog, arra fordul, a' merre inted; szakadni-kell azután ellenfégid' erejének; halál sem-vonhat el Atyáinktól reánk maradt hivatásunktól, főt biztani-fogjuk koporsónkból is Maradékinkot, hogy ók is Királyok' Méltóságát hasonló hivatással tiszteltyék, oltalmazzák.

Ez a' Nagy számu Iffiufág pedig annál nagyobb ügyekezettel, annál fáradhatatlanabb szorgalmatossággal fogja magát a' Tudományok-

nyokra adni, minél inkább meghatódott szívók a' Te Királyi Kegyelmednek Nagyfágától; és így tellyesedni - fognak mindenekben nagy érdemű ügyekezeted, megmarad Nevednek, Jóvóltodnak emlékezete, nem is lesz üdó, melly azt valaha a' Magyar Nemzetnek háládatos szívéből ki-törölhesse, ki-irthassa.

